

مقام شفاعت حضرت معصومه (س)

مقام شفاعت، موهبتی است الهی که خداوند متعال به آنان که روحشان به جلوه قدسی مزین است، عنایت می‌کند. بر اساس بیان و دلالت روایات، عالی ترین مرتبه آن «مقام محمود» است که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در روز رستاخیز در آن مقام، طلوع می‌کند و آبشار نور شفاعت را از آن مطلع بر امت جاری می‌گرداند. (۱)

شفاعت در قرآن

ببست و پنج آیه قرآن (۲) درباره شفاعت - نفیاً و اثباتاً - نازل شده است و بیش از ۳۰ مرتبه این کلمه و مشتقات آن در قرآن تکرار گردیده است؛ این فزونی آیات، دلیل روشنی بر اهمیت موضوع شفاعت در قرآن است. بعضی از بزرگان، این مجموعه آیات را به هفت گروه تقسیم نموده و به بحث درباره آن پرداخته‌اند. (۳)

آیاتی که مقام شفاعت را برای دارندگان اذن الهی اثبات می‌کند، عبارتند از:

- ۱- «مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ» (۴)؛ «کیست که بدون اذن او شفاعت کند».
 - ۲- «مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ» (۵)؛ «شفعی نیست که جز به اذن و فرمان او شفاعت کند».
 - ۳- «وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ» (۶)؛ «در روز رستاخیز، شفاعت کسی سودی نمی‌بخشد، مگر شفاعت آن که خدا به او اذن دهد».
 - ۴- «يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَ رَضِيَ لَهُ قَوْلًا» (۷)؛ «در آن روز، شفاعت هیچ کس سود نبخشد؛ جز آن کسی که خدا به او اذن دهد و به گفتار او راضی شود».
 - پیامبر اکرم فرمود: «من در روز قیامت، شفاعت می‌کنم و شفاعتم پذیرفته می‌شود و علی علیه السلام شفاعت می‌کند و شفاعتش پذیرفته می‌شود، اهل بیت من شفاعت می‌کنند و شفاعت آنان هم پذیرفته می‌شود».
 - ۵- «وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَ هُمْ يَعْلَمُونَ» (۸)؛ «کسانی، غیر خدا که مورد پرستش واقع می‌شوند [بتها...] هرگز قادر بر شفاعت نیستند؛ مگر آن گروه که به حق گواهی دهند و از صمیم جان به آن دانا باشند».
 - ۶- «لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَعَةَ إِلَّا مَنْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا» (۹)؛ «در آن روز هیچ کس [معبودهای دروغی] مالک شفاعت نباشد مگر آن که با خدا عهده داشته باشند».
 - ۷- «وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَى وَ هُمْ مِنْ خَشِيَّتِهِ مُشْفِقُونَ» (۱۰)؛ «درباره کسانی شفاعت می‌کنند که مورد پسند خدا باشند و آنان از خوف خدا هراسانند».
- از این آیات، به روشنی استفاده می‌شود که برخی انسان‌ها از مقام شفاعت برخوردارند. دقت در مفاهیم آیات، ما را به نکات زیر راهنمایی می‌کند:

-در روز رستاخیز، گروهی با داشتن شرایطی شفاعت خواهند کرد .

-یکی از شرایط شفاعت، اذن الهی است.

-شفاعت کننده باید به یگانگی خدا و بندگی خویش گواهی دهد: «إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ».

-شفاعت کننده باید با خداوند، پیمان شفاعت داشته باشد: «إِلَّا مَنْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا».

-تقاضای شفاعت نباید با سخنی که خشم خدا را برمی‌انگیزد آمیخته باشد: «وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا» شاید مقصود آیه این باشد که درخواست شفاعت نباید در باره افرادی باشد که شایستگی شفاعت را ندارند.

-شفاعت شونده باید مورد رضایت خدا باشد: «إِلَّا لِمَنْ إِرْتَضَى».

شفاعت در آئینه روایات

پیامبر اکرم و جانشینان راستین آن حضرت (علیهم السلام)، به پیروی از قرآن مجید و در راستای تفسیر آیات شفاعت، این موضوع را در سخنان خود یاد کرده و آن را يك اصل ثابت و نقطه درخشان در فرهنگ نامه اسلام، بیان نموده‌اند.

صدها روایات، درباره شفاعت و شرایط آن، در کتاب‌های حدیثی شیعی و سنی موجود است . ما به ذکر چند روایت اکتفا می‌کنیم:

۱- پیامبر اکرم (صلي الله عليه و آله) فرمود: «أُعْطِيَتْ خَمْسًا ... و أُعْطِيَتْ الشَّفَاعَةُ فَأَخَّرْتُهَا لِإُمَّتِي فَهِيَ لِمَنْ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا» (۱۱)؛ «خداوند بزرگ به من پنج امتیاز عطا فرمود و یکی از آنها شفاعت است که آن را برای امت خود نگاه داشته‌ام، برای کسانی که مشرک نباشند.»

حضرت امام صادق (علیه السلام) فرمود: «تَدْخُلُ بِشَفَاعَتِهَا شِيعَتِي الْجَنَّةَ بِأَجْمَعِهِمْ؛ به شفاعت فاطمه معصومه، همه شیعیانم به بهشت می‌روند.»

۲-پیامبر اکرم (صلي الله عليه و آله) در تفسیر آیه «عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا» (۱۲) فرمود: «هُوَ الْمَقَامُ الَّذِي أَشْفَعُ لِإُمَّتِي فِيهِ» (۱۳)؛ «(مقام محمود که در این آیه آمده است) همان مقامی است که در آن برای امت شفاعت می‌کنم.»

۳-پیامبر اکرم (صلي الله عليه و آله) فرمود: «أَنَا أَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ» (۱۴)؛ «من نخستین کسی خواهم بود که شفاعت می‌کند و اولین کسی خواهم بود که شفاعتش پذیرفته می‌شود.»

۴-نیز فرمود: «أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ خَالِصًا مِنْ قَلْبِهِ أَوْ نَفْسِهِ» (۱۵)؛

«خوشبخت‌ترین افراد به واسطه شفاعت من در روز رستاخیز کسی است که بگوید : لا اله الا الله» در حالی که در قلب و وجودش اخلاص داشته باشد.»

۵-نیز فرمود: «شَفَاعَتِي لِكُلِّ مُسْلِمٍ» (۱۶)؛ «هر کس مسلمان باشد از شفاعت من بهره‌مند خواهد شد.»

۶- نیز فرمود: «إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ أَشْفَعَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَدَدَ مَا عَلَيَّ الْأَرْضُ مِنْ شَجَرَةٍ وَ مَدْرَةٍ» (۱۷)؛ «همانا امیدوارم که در روز رستاخیز به عدد درختان و کلوخ‌های روی زمین، از مسلمانان شفاعت کنم!

۷- نیز فرمود: «فَيُشْفَعُونَ حَتَّى يَخْرُجَ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مِمَّنْ فِي قَلْبِهِ مِيزَانُ شَعِيرَةٍ» (۱۸)؛ «آنگاه شفاعت می‌شوند، تا آنجا که حتی اگر کسی به اندازه یک جو، از ایمان واقعی داشته باشد از آتش جهنم خلاص می‌شود.»

۸- نیز فرمود: «مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ قَالَ اللَّهُمَّ أَنْزِلْ لَهُ الْمُقْعَدَ الْمُقَرَّبَ عِنْدَكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ جَبَّ لَهُ شَفَلَتَنِي» (۱۹)؛ «هر کس بر من درود فرستد و بگوید: خدایا، او را در روز قیامت به مقام قرب خود جایی ده، شفاعت من برای او واجب می‌شود.»

۹- نیز فرمود: «أَنَا أَوَّلُ شَافِعٍ فِي الْجَنَّةِ» (۲۰)؛ «من اولین کسی‌ام که در بهشت شفاعت می‌کند.»

پیامبر اکرم فرمود: «کسی که قرآن را بیاموزد و احکام آن را پاس بدارد، خداوند او را اهل بهشت قرار می‌دهد و شفاعت او را درباره ده نفر از خویشاوندانش که همه سزاوار آتش باشند، می‌پذیرد.»

۱۰- علی علیه السلام فرمود: «لَنَا شَفَاعَةٌ وَ لِأَهْلِ مَوَدَّتِنَا شَفَاعَةٌ» (۲۱)؛ «ما شفاعت می‌کنیم و دوستان ما نیز مقام شفاعت دارند.»

مقام محمود و شفاعت پیامبر اکرم

بر پایه روایات اسلامی، بر بام بلند مقام شفاعت که همان مقام محمود است، چهره مبارک خاتم الانبیاء می‌درخشد. آن حضرت در آن مقام طلوع می‌کند و فروغ شفاعت خویش را بر امت جاری می‌سازد. آن بزرگوار چنین فرمود: «هنگامی که در مقام محمود قرار گیرم برای افرادی از امت که مرتکب گناهان بزرگ شده اند شفاعت می‌کنم و خدای متعال، شفاعتم را در باره آنان می‌پذیرد. به خدا سوگند! کسانی که ذریه و فرزندان مرا آزار داده باشند، شفاعت نمی‌کنم.» (۲۲)

نیز فرمود: «آن هنگام که رستاخیز برپا شود، من پیشوای پیامبران و سخنگوی آنان و صاحب شفاعت ایشان خواهم بود ...» (۲۳).

شفاعت قرآن و عترت

بنابر احادیث فراوان، در روز رستاخیز، قرآن و عترت نیز شفاعت می‌کنند. پیامبر اکرم (صلي الله عليه و آله) فرمود: «إِنِّي لَأَشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَتَأْتِيهِمْ وَ يَشْفَعُ عَلَيَّ فَيُشْفَعُونَ وَ يَشْفَعُ أَهْلُ بَيْتِي فَيُشْفَعُونَ» (۲۴)؛ «من در روز قیامت، شفاعت می‌کنم و شفاعتم پذیرفته می‌شود و علی علیه السلام شفاعت می‌کند و شفاعتش پذیرفته می‌شود، اهل بیت من شفاعت می‌کنند و شفاعت آنان هم پذیرفته می‌شود.»

نیز فرمود: «الشُّفَعَاءُ خَمْسَةٌ: الْقُرْآنُ وَ الرَّجْمُ وَ الْأَمَانَةُ وَ نَبِيُّكُمْ وَ أَهْلُ بَيْتِ نَبِيِّكُمْ» (۲۵)؛ «شفاعت کنندگان پنج دسته اند: قرآن، خویشاوندان، امامت، رسول اکرم و اهل بیت پیامبر (علیهم السلام).»

نیز فرمود: «قرآن را بیاموزید؛ زی را قرآن در روز قیامت، اهل قرآن را شفاعت می‌کند.» (۲۶)

امام صادق علیه السلام سه مرتبه فرمود: «وَاللّٰهُ لَنَشْفَعَنَّ لِشِيعَتِنَا...» (۲۷)؛ «به خدا سوگند! شیعیان خود را شفاعت می‌کنیم».

نیز فرمود: «شَفَاعَتُنَا لِأَهْلِ الْكِبَائِرِ مِنْ شِيعَتِنَا...» (۲۸)؛ «شفاعت ما برای کسانی از شیعیان ما است که مرتکب گناهان بزرگ شده‌اند».

معاویه بن عمار از امام صادق علیه السلام پرسید: «مَنْ ذَٰلَ الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ؟» «آنان که از سوي خداوند اذن دارند، چه کسانی‌اند؟»

پیامبر فرمود: «در پرتو شفاعت يك نفر از امت من، جمعيتي بیش از افراد بني تمیم به بهشت خواهند رفت.»

آن حضرت پاسخ داد: «قَالَ نَحْنُ أَوْلَٰئِكَ الشَّفَاعُونَ» (۲۹)؛ «ما آن شفاعت کنندگان می‌باشیم».

شفاعت پیامبران، فرشتگان و مؤمنان

پس از قرآن و عترت، فروغ شفاعت از جمال انبیای بزرگ، فرشتگان مقرب، علمای ربانی، شهدا و مؤمنان، ساطع است. آنان در عرصه رستاخیز به شفاعت گناهکاران قیام می‌کنند.

پیامبر اکرم (صلي الله عليه و آله) فرمود: «يَشْفَعُ النَّبِيُّ وَالْمَلَائِكَةُ وَالْمُؤْمِنُونَ...» (۳۰)؛ «پیامبران و فرشتگان و مؤمنان شفاعت می‌کنند».

نیز فرمود: «يَشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ الشُّهَدَاءُ» (۳۱)؛ «در روز رستاخیز، پیامبران و سپس دانشمندان و سپس شهیدان راه خدا شفاعت می‌کنند».

نیز فرمود: «فَيُؤَدُّنَ لِلْمَلَائِكَةِ وَ النَّبِيِّينَ وَ الشُّهَدَاءِ أَنْ يَشْفَعُوا فَيَشْفَعُونَ وَ يُخْرِجُونَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مَا يَزِنُ ذَرَّةً مِنْ إِيْمَانٍ» (۳۲)؛ «پس اذن داده می‌شود که فرشتگان و پیامبران و شهیدان شفاعت کنند. آنگاه آنان شفاعت می‌کنند و هر کس را که ذره ای ایمان در قلب او باشد از آتش خارج می‌کنند».

شفاعت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام

اکنون روشن شد که شفاعت، جلوه‌های قدسی با اذن خداوند نزد او پذیرفته است. پیامبر اکرم (صلي الله عليه و آله) شفاعت می‌کند. قرآن و عترت شفاعت می‌کنند. دانشمندان و شهیدان شفاعت می‌کنند. خلاصه آنکه، علی علیه السلام فرمود: «م شفاعت می‌کنیم و دوستان ما نیز مقام شفاعت دارند» (۳۳)

حضرت فاطمه معصومه (علیها السلام) نیز شفاعت می‌کند. گستره سفره شفاعتش به وسعت تاریخ تشیع و عموم شیعیان است. حضرت امام صادق (علیه السلام) فرمود: «تَدْخُلُ بِشَفَاعَتِهَا شِيعَتِي الْجَنَّةَ بِأَجْمَعِهِمْ» (۳۴)؛ به شفاعت فاطمه معصومه، همه شیعیانم به بهشت می‌روند. استحقاق چنین مقام و منزلتی برای حضرت معصومه (علیها السلام) روشن و آشکار است. پیامبر اکرم فرمود: «کسی که قرآن را بیاموزد و احکام آن را پاس بدارد، خداوند او را اهل بهشت قرار می‌دهد و شفاعت او را درباره ده نفر از خویشاوندانش که همه سزاوار آتش باشند، می‌پذیرد» (۳۵)

نیز فرمود: «هنگامي که انسان مؤمني، به نودسالگي رسد، خداوند گناهان او را مي بخشد و شفاعت او را درباره خویشانش می‌پذیرد» (۳۶)

همچنین فرمود: «در پرتو شفاعت يك نفر از امت من، جمعيتي بيش از افراد بري تميم به بهشت خواهند رفت.» (۳۷)

نيز فرمود: «اهل بهشت در صف‌هايي منظم مي‌ايستند. آنگاه يكي از دوزخيان، از مقابل يكي از آنان عبور مي‌كند و به او مي‌گويد: آيا ياد داري كه يك روز از من آب خواستي و من تو را سيراب كردم؟ پس اکنون مرا ياري كن. در اين هنگام آن شخص كه اهل بهشت است براي او شفاعت مي‌كند و نيز يكي از اهل جهنم بر يكي از اهل بهشت مي‌گذرد و به او مي‌گويد: آيا به خاطر داري كه روزي آب وضو به تو دادم، پس مرا ياري كن. آن شخص او را شفاعت مي‌كند.» (۳۸)

شيخ مفيد مي‌گويد: «و يَشْفَعُ الْمُؤْمِنُ الْبَرُّ، لِصَدِيقِهِ الْمُؤْمِنِ الْمُذْنِبِ، فَتَنْفَعُهُ شَفَاعَتُهُ وَ يُشَفَّعُهُ اللَّهُ وَ عَلَي هَذَا الْقَوْلِ إِجْمَاعُ الْأِمَامِيَّةِ» (۳۹)؛ «مؤمن پارسا و نيكوكار براي دوست گناهكارش شفاعت مي‌كند و خداوند، شفاعتش را مي‌پذيرد و اين مطلب، نزد عموم اماميه، پذيرفته شده است.»

پيامبر اكرم (صلي الله عليه و آله) فرمود: «... وَ إِنَّ أَدْنَى الْمُؤْمِنِينَ شَفَاعَةً يَشْفَعُ فِي أَرْبَعِينَ مِنْ إِخْوَانِهِ» (۴۰)؛ «و كمترين مرتبه شفاعت مؤمن آن است كه در باره چهل نفر از برادرانش شفاعت مي‌كند.»

با توجه به اين مجموعه روايات، آشكار و بديهي است كه در سايه رحمت و اسعه خداوند رحمان و مكانت عرشي حضرت فاطمه معصومه (عليها السلام)، همه شييعيان به نور شفاعت آن حضرت وارد بهشت شوند.

پي‌نوشت‌ها:

- ۱- الميزان، طباطبائي، ج ۱، ص ۱۷۶ و ۱۷۷.
- ۲- المعجم المفهرس لالفاظ القرآن الكريم، واژه «شَفَعَ».
- ۳- شفاعت در قلمرو عقل، قرآن و حديث، جعفر سبحاني، ص ۱۰۰ - ۵۸ / شفاعت در قرآن و حديث، رضا استادي، ص ۳۴-۶ / شفاعت، احمد مطهري و غلامرضا كردان، ص ۹-۴۴.
- ۴- بقره/ ۲۵۵.
- ۵- يونس/ ۳.
- ۶- سبا/ ۲۳.
- ۷- طه/ ۱۰۹.
- ۸- زخرف/ ۸۶.
- ۹- مريم/ ۸۷.
- ۱۰- انبياء/ ۲۸.
- ۱۱- مسند احمد، ج ۱، ص ۳۰۱ / صحيح بخاري، ج ۱، ص ۹۲ و ۱۱۹ (باب التَّيَمُّم و كتاب الصلوة).
- ۱۲- اسراء/ ۷۹.

١٣- مسند، احمد بن حنبل، ج ٢، ص ٥٢٨ / سنن ترمذي، ج ٤، ص ٣٦٥، ح (٥١٤٥ با اندكي تفاوت).

١٤- سنن ترمذي، ج ٥، ص ٢٤٨، ح ٣٦٩٥ / سنن دارمي، ج ١، ص ٢٧.٢٦ -

١٥- صحيح بخاري، ج ١، ص ٣٦، (كتاب العلم، باب الحرص علي الحديث).

١٦- سنن ابن ماجه، ج ٢، ص ١٤٤٤.

١٧- مسند، احمد بن حنبل، ج ٥، ص ٣٤٧.

١٨- همان، ج ٣، ص ٣٤٥.

١٩- همان، ج ٤، ص ١٠٨.

٢٠- صحيح مسلم، ج ١، ص ١٣٠ / سنن دارمي، ج ١، ص ٢٧.

٢١- خصال، صدوق، ص ٦٢٤.

٢٢- الميزان، طباطبائي، ج ١، ص ١٧٦ - ١٧٧.

٢٣- سنن ترمذي، ج ٥، ص ٢٤٧، ح ٣٦٩٢ / سنن ابن ماجه، ج ٢، ص ١٤٤٣.

٢٤- مناقب، ابن شهر آشوب، ج ٢، ص ١٥ / مجمع البيان، ج ١، ص ١٠٤، (با اندكي تفاوت).

٢٥- همان، ص ١٤.

٢٦- مسند، احمد بن حنبل، ج ٥، ص ٢٥١.

٢٧- مناقب، ابن شهر آشوب، ج ٢، ص ١٤.

٢٨- من لا يحضره الفقيه، ج ٣، ص ٣٧٦.

٢٩- تفسير عياشي، ج ١، ص ١٣٦ / محاسن برقي، ص ١٨٣، (با اندكي تفاوت).

٣٠- صحيح، بخاري، ج ٩، ص ٤٠.

٣١- سنن ابن ماجه، ج ٢، ص ١٤٤٣.

٣٢- مسند، احمد بن حنبل، ج ٥، ص ٤٣.

٣٣- خصال، صدوق، ص ٦٢٤.

٣٤- سفينة البحار، ج ٢، ص ٣٧٦.

٣٥- سنن ترمذي، ج ٤، ص ٢٤٥ / سنن ابن ماجه، ج ١، ص ٧٨ / مسند احمد، ج ١، ص ١٤٨.

۳۶- مسند احمد، ج ۲، ص ۸۹.

۳۷- سنن دارمي، ج ۲، ص ۳۲۸/ سنن ترمذي، ج ۴، ص ۴۶/ سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۱۴۴۴.

۳۸- سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۱۲۱۵.

۳۹- اوائل المقالات، مفيد، ص ۵۲.

۴۰- همان، ص ۵۳.

منبع:

قم در عصر حضور ائمه و غيبت صغري، غلامعلي عباسي.